

I skyggene av stillhet

Først tok de kommunistene.
Men jeg brydde meg ikke – jeg var jo ikke kommunist.
Så tok de sosialdemokratene.
Men jeg brydde meg ikke – jeg var ikke sosialdemokrat heller.
Så tok de fagforeningsfolkene.
Men jeg var ikke fagforeningsmann.
Til slutt tok de meg. Og da var det ingen igjen.

Martin Niemöller skrev disse ordene etter andre verdenskrig.
Ikke for å minne oss om bombene, men om stillheten.
For det begynner aldri med tanks i gatene. Det begynner med at vi slutter å si ifra.

Vi lever i en verden hvor "presse" på ryggen betyr blink på brystet i Gaza.
Hvor USA, landet som pleide å reklamere for ytringsfrihet som fødselsrett,

nå sensurerer ord som "oppression", "disability", "female", "trans", "diversity" i offentlige dokumenter.

Sensur er sjelden dramatisk i starten.

Den kommer ikke nødvendigvis med uniformerte menn og konfiskering av aviser.

Den begynner gjerne mykere: Med at visse ord plutselig blir "kontroversielle".

Med at enkelte perspektiver ikke får plass i media, ikke fordi de er farlige, men fordi de er ubehagelige.

Med at forskning stilles spørsmål ved, ikke på grunn av kvalitet, men på grunn av tematikk.

Men sensur, uansett hvem den rammer først, svekker alltid fellesskapet som helhet.

For hver stemme som bringes til taushet, krymper rommet vi alle kan bevege oss i.

Sensur er ikke bare en trussel mot de ytterliggående.

Det er en langsom nedbygging av hele offentlighetens evne til å tenke, tvile og utfordre.

John Stuart Mill advarte oss mot flertallets tyranni.

Ikke fordi han mente at folket ikke var i stand til å styre seg selv,

men fordi han visste at det såkalte «folkets vilje» i praksis ofte er flertallets vilje,

28/04/2025

og at dette flertallet gjennom både formelle lover og uformelt sosialt press lett kan kneble mindretallets stemmer.

I demokratier skjer undertrykkelse ikke nødvendigvis gjennom brutale maktovertakelser, men gjennom sosiale mekanismer:

ved at det som er ukomfortabelt, annerledes eller provoserende rett og slett fases ut av samtalen.

Ikke forbudt – bare uønsket.

Vi lever i en tid hvor sensuren sjelden kommer ovenfra, men innenfra.

Gjennom algoritmer som belønner det polariserende fremfor det nyanserte.

Gjennom plattformer som skjærer bort nyanser fordi nyanser ikke skaper nok klikk.

Gjennom en offentlighet der flere og flere trekker seg unna debatten fordi de er redde for å trække feil.

Vi trekkes inn i ekkokamre som bare forsterker det vi allerede mener, og lærer oss å frykte ubehaget ved å møte motstand.

Så vi holder oss innenfor vår egen lille boble.

Vi tier, ikke av tvang, men av frykt for å falle utenfor.

Undertrykkelsen begynner ikke med sensur av det farlige, det kontroversielle eller det uønskede. Det begynner med vår egen likegyldighet til andres tapte stemmer.

Derfor må vi våge å reagere før stillheten blir norm.

Før vi mister språkene vi trenger for å forsvare hverandre.

Før vi mister ytringsfriheten.

For når retten til å ytre seg ryker for noen, så er det bare et tidsspørsmål før den ryker for oss alle.

28/04/2025

Og mens vi scroller forbi virkeligheten på mobilen, skjer det: Journalister i Gaza blir skutt – ikke fordi de bærer våpen, men fordi de bærer kamera og sannhet. Forskere i USA får beskjed om å sensurere seg selv. Ikke fordi arbeidet deres er feil, men fordi det utfordrer maktens interesser

Ord blir forbudt. Språk knebles. Historier slettes.

Og vi?
Vi blir tause.

Det er lett å forsvare sin egen rett til å tale.

Vanskeligere er det å forsvare retten til dem vi misliker, dem vi frykter og dem vi aldri vil være enige med.

Som Evelyn Beatrice Hall så kjent formulerte Voltaires tanker “Jeg er dypt uenig i det du sier, men vil til min død forsvare din rett til å si det.”

Så spør jeg dere: Når stillheten brer seg, er vi beredt?
Er vi klare til å stå opp for ytringsfriheten også når ordene som ytres smerter oss, utfordrer oss eller provoserer oss?

Er vi villige til å tåle det ubehaget som følger med ekte frihet, fordi vi vet at frihet uten ubehag ikke finnes?

Som å kalle USAs president for fascistisk og Israels ledere for krigsforbrytere. Og å erkjenne at Norge, gjennom Kongsberg Gruppens, er medskyldig i at uskyldige palestinere mister livet.

Hvis vi venter med å protestere til vi selv blir rammet, er det for sent.

Når språket er redusert til slagord og stillheten har erstattet samtalen, hjelper det lite å oppdage hva vi har mistet.

For da vil ordene vi trenger for å kjempe, allerede være borte.

Demokratiet er ikke en naturtilstand.

Det er en skjør konstruksjon bygget på ord, tvil, kritikk og uenighet.

28/04/2025

Det lever bare så lenge noen våger å snakke, og andre våger å lytte.

Vi må ikke lure oss selv til å tro at kampen for ytringsfriheten bare handler om ekstreme situasjoner, om diktaturer langt borte.

Den begynner her – i hverdagen,

i øyeblikket vi slutter å snakke om det som skjer rundt oss.

Når vi tier om Gaza,

når vi vender blikket bort fra politisk galskap i vestlige demokratier,

da gjør vi mer enn å være stille.

Da godtar vi, i praksis, at det skjer.

For stillhet er ikke nøytral.

Det er en bekreftelse.

Et fravær av motstand.

Og det er slik frihet forvitrer – ikke i et dramatisk øyeblikk, men i summen av alle gangene vi valgte å ikke si noe.

Så la oss ikke være de som tier.

La oss være de som bærer ordet videre.